

Opetus- ja kulttuuriministeriö

kirjaamo@minedu.fi

Viite: OKM038:00/2011

Asia: OKM lausuntopyyntö: Toiminnallista ruotsia – lähtökohtia ruotsin opetuksen kehittämiseksi toisena kotimaisena kielenä

Lausunnon antaja: Keski-Uudenmaan koulutuskuntayhtymän (Keuda)

1

Tätä lausuntoa kirjoitettaessa asioita tarkastellaan enimmäkseen ammatillisen toisen asteen näkökulmasta. Keudassa opiskelee sekä nuoria (Keudan ammattiopisto) että aikuisia (Keudan Aikuisopisto ja oppisopimuskeskus).

Kokonaisuudessaan raportti on varsin onnistunut, ja kehittämistyöryhmän aikaansaannos ansaitsee kiitoksen. Raportti on ruotsin kieleen kohdistuvan julkisen keskustelun ja aiheeseen liittyvän, osin negatiivissävytteisen, ilmapiirin takia ajankohtainen ja tarpeellinen. Samat kysymyksenasettelut olisivat ulotettavissa myös useimpien muiden kielten opetukseen.

I- osa. Nykytila

Raportin sisältö ja rakenne

Raporttia varten tehty taustojen ja tosiasioiden selvittäminen on ollut huolellista ja kattavaa. Tehtävässä on onnistuttu hyvin, mutta kielten opetuksen (ruotsi) edustus ryhmässä olisi varmasti antanut lisäarvoa työlle. Asiaa on tarkastelu riittävän monesta näkökulmasta. Raportissa huomioidaan juridinen tausta, opettajankoulutus, koko koulutuspolku ja ruotsin (ja yleensä kielten) opiskeluun liittyvää problematiikkaa, mutta myös asenneilmasto ja työelämän näkökulma. Niin ikään ruotsin opetuksen päävirrasta poikkeavat sivu-uomat kuten kielikylpy ja maahanmuuttajien kieltenopetus otetaan käsittelyyn.

Raportti onnistuu välittämään asiaan vihkiytymättömille kattavan kuvan ruotsin opetuksen nykytilasta. Sen johdosta raportti toimii parhaiten koulutusta suunnittelevien punaisena lankana ja tukena tehtävien päätösten taustalla (kunnalliset päättäjät, koulutuksen järjestäjät, oppilaitosjohto). Itse opetushenkilöstölle tai asian kanssa päivätyötään tekeville raportti lähinnä päivittää tietoja ja kertaa tuttuja teemoja. Mitään konkreettista työkalua tai nuotitusta ei raportissa ole opetushenkilöstölle tässä vaiheessa: niitä on ilmeisesti luvassa raportin jälkeen tehtävissä hankkeissa.

Kieliasultaan ja rakenteeltaan raportti on hyvä. Se on selkeästi otsikoitu ja asiakokonaisuudet ovat harkittuja. Taustatyön osuus on huomattavan laaja ja sen painoarvo suhteessa toimenpideosioon on suuri. Toimenpideosiossa liikutaan yleisellä tasolla, toimenpide-ehdotuksia ei ole arvotettu keskenään ja kehittämissuhteet on esitetty ideointitasolla. Resursointiin ja toteuttamismahdollisuuksiin ei varsinaisesti ole otettu kantaa, vaan konkretian esiin nostaminen ja käytännön pulmien ratkaiseminen jätetään raporttia seuraavaan vaiheeseen. Toivottavaksi jää, että yhteiskuntataloudellinen tilanne lähitulevaisuudessa antaa liikkumatilaa toimenpide-ehdotuksille, jotka toteutuakseen vaativat myös taloudellisia lisäresursseja.

II-osa. Johtopäätökset

Työryhmän ehdotukset ruotsin kielen osaamisen kehittämiseksi

Toimenpiteiden jakaminen kolmen eri otsikon alle toimii. Raja sen välillä, onko kyseessä esim. koulutusjatkumon turvaaminen vai opetussuunnitelman kehittäminen, on häilyvää. Toimenpide-ehdotukset eivät sisällä hätkähdyttävää uusia päänavauksia, vaikka suunta ja tahtotila ovat selkeästi oikeat. Toimenpide-ehdotuksissa ammatillisen toisen asteen aikuisopiskelijoiden rooli jää varjoon.

Myös julkiseen keskusteluun ja asennemaailmaan liittyvät avaukset ovat vähissä. Toisaalta voidaan kysyä, että missä määrin niihin on koulutuspolitiikan keinoin ylipäättään mahdollista tai syytä vaikuttaa? Vai mennäänkö tässä jo muille politiikan lohkoille: olisiko esimerkiksi mahdollista määritellä kielitaidosta palkanlisän peruste? Olisiko aiheellista maksaa enemmän henkilölle, joka pystyy käyttämään tai jonka täytyy käyttää työkielenään jotain muutakin kieltä kuin äidinkieltään? Tämä saattaisi lisätä opiskelumotivaatiota?

Toimenpide-ehdotukset koulutusjatkumon periaatteen ja yhdenvertaisen oppimisen turvaamiseksi

Opiskelijoiden riittämätön osaaminen siirryttäessä kouluasteelta toiselle ja huoli koulutuspolun päättyessä saavutettavasta osaamisesta on nostettu esiin realistisesti. Ammatillisella toisella asteella koulutusjatkumon turvaaminen koetaan ongelmalliseksi, sillä vaakakupissa painaa toisaalta opetussuunnitelmaan pakollisina sisältyvien ruotsin opintojen vähyys (1ov) ja toisaalta jatko-opintokelpoisuus. Opiskelijat saavuttavat kyllä jatko-opintokelpoisuuden, mutta eivät pätevyyttä. Kielitaitotaso ei juuri peruskoulun päättötasosta parane (virallinen tavoitetaso on sama kuin peruskoulun). Tilanne korjautuisi, jos opiskelijat osallistuisivat mahdollisille valinnaiskursseille, mutta se ei valitettavasti ole päivän realiteetteja. Tällaisten valinnaiskursseiden kohderyhmä olisi ensisijaisesti opiskelijat, joiden ammatillisiin opintoihin ei sisälly juurikaan kieliopintoja. Näiden valinnaiskursseiden sisällön pitäisi olla kielitaitoa riittävästi syventäviä.

Yksi mahdollisuus voisi olla täydennyskoulutuspakettien (tai valinnaisainepakettien) luominen ammatillisen toiseen asteen päättäneille/päättäville, jotka tähtäävät korkeakouluopintoihin heti valmistuttuaan tai muutaman vuoden työelämässä vietettyään. Täydennyskoulutuksessa opiskeltaisiin ruotsin ohella myös muita kieliä ja/tai matematiikkaa. Tällaisten täydennyskoulutuspakettien sisältö pitäisi laatia yhteistyössä nivelvaiheen molemmiin puolin olevien oppilaitostasojen kesken. Eri oppilaitosmuotojen ja -asteiden opettajien välille pitäisi luoda luonteva yhteistyöfoorumi, jossa kokemuksia ja kehittämisideoita vaihdettaisiin. Tämä tukisi osaltaan koulutuspolkujen jatkumoa.

Koulutusjatkumoa ajatellen tavoitteet 1-3 ovat hyviä tavoitteita. Tavoite 2 saattaa olla käytännössä haastava pienissä kunnissa ja haja-asutusalueilla, vaikka valtion avustustakin olisi saatavilla.

Tavoite 4 on suuntana oikea, eli opiskelun varhaisempi aloittaminen: osin tavoite jo toteutuu uuteen perusopetuksen tuntijakoon liittyen. Tämä tosin tuonee yläkoulun aikaisen opetuksen osalle lisäpainetta, ei vähiten toiselle asteelle siirtymistä ajatellen. Samoin syntyy haasteita opetuksen toteuttamisen näkökulmasta. Kuka opetuksen antaa? Kaikkialla ei yhtenäinen peruskoulu toteudu: yläkoulu ja alakoulu usein vielä todellisuudessa erillään.

Tavoitteet 5 ja 6 ovat hyviä tavoitteita, mutta eivät koske pelkästään ruotsin kieltä, vaan ylipäättään oppiaineita, joita jatketaan jatko-opinnoissa. Oppiaineiden integraatio ja yhteistyö ovat hyviksi havaittuja, joskin turhan vähän toteutettuja malleja. Niihin tulisi rohkaista nykyistä enemmän, mikä edellyttää opetussuunnitelmien läpikäyntiä ja yhteistyötä. Se puolestaan laittaa oppilaitosten resurssikysymykset ja vuosisuunnittelun uuteen valoon. (Tavoitteet 5 ja 6 itse asiassa saattaisivat kuulua II-toimenpide-ehdotusten alle.)

Tavoite 8 on ristiriitainen. Ei ole pelkästään korkeakoulujen tehtävä kuroa umpeen koulutuspolulla syntyneitä osaamiskuiluja. Toisaalta korkeakoulussa opiskelijoilla on jo ikänsä puolesta paremmat valmiudet ja tekniikat opiskella, ja tutkintotodistuksen saaminen on tehokas porkkana kirittämään kieliopinnoissa.

Toimenpide-ehdotukset opetussuunnitelmien ja -menetelmien kehittämiseksi

Opetussuunnitelmien kehittäminen ja uudistaminen yhteistyössä opiskelijoiden kanssa on ajatus, johon on helppo yhtyä (tavoite 9). Ammatillisella toisella asteella on huomioitava, että valtakunnallisen opetussuunnitelman paikalliset toteutussuunnitelmat on tällä hetkellä eriarvoistava tekijä. Tarjottujen ruotsin opintojen laajuus vaihtelee tulkinnanvarasta johtuen. Lisäksi on alakohtaisia eroja, mikä näkyy osaamisessa jatko-opinnoissa. Tämä voisi olla kohta, jossa opetussuunnitelmia on syytä uudistaa.

Tavoite 10 on kannatettava, jos on tarkoitus luoda Second Life-pohjaisia oppimisalustoja ja/tai muita todellisuutta vastaavia virtuaalimaailmoja ruotsin opetuksen tueksi. Tällä hetkellä kantava ajatus voisi olla pelioppiminen ja mobiililaitteiden hyödyntäminen oppimisen tukena ja innostaja. Digitalisoiminen ei saisi olla muusta TVT- tai opetustyöstä irrallista toimintaa, vaan sen pitäisi nivoutua luontevasti kielten opetuksen kehittämiseen ja heti alkuvaiheessa ottaa kieltenopettajat mukaan. Jos digitalisoinnilla tarkoitetaan, että käytännössä kirja tai ruutupaperi siirretään tietokoneella täytettäväksi, ei asia tuo riittävää lisäarvoa tai mitään uutta. Tavoite haastaa myös oppilaitosten tietoverkkojen kantokyvyn ja laitekannan.

Tavoitteet 11-12 eivät päivän tilanteessa ole ammatillisen toisen asteen kannalta niin keskeisiä. Itse asiassa kielikylpykokeilujen ja toteutumien määrä ammatillisella toisella asteella vaatisi lisäselvityksiä. Kielikylpykoulutuksista saadut kokemukset ovat toki olleet hyviä ja niillä on saavutettu tuloksia. Menetelmä on todellisuudessa vain valitettavan harvan saavutettavissa ja asuinpaikka vaikuttaa siihen, onko kyseistä mahdollisuutta ollenkaan. Kielikyllyn ulottaminen ammatillisen toisen asteen oppilaitoksiin laajamittaisesti olisi suuri haaste muille kuin kaksikielisille oppilaitoksille. Yksi ratkaisu voisi olla ruotsinkielisten työssäoppimispaikkojen hyödyntäminen.

Kohdat 12-17 liittyvät tavalla tai toisella opettajankoulutukseen. Tavoitteet ovat hyviä. Jos ja kun ruotsin opetusta aiotaan varhentaa, syntyy koulutustarvetta alakoulussa annettavan opetuksen osalta. Kuka opetuksen antaa? Mitkä ovat tällöin oppisisällöt? Mikä koulutus tai kielitaito on riittävä opettajalle?

Ei sovi unohtaa, että jo tällä hetkellä koulutuskentässä toimii enimmäkseen kieltenopettajia, joille kommunikatiivisuus, työelämään sidottu kielitaito ja toiminnalliset menetelmät ovat arkipäivää. Jotta opetushenkilöstö sisäistää integraation periaatteet ja toiminnallisuuden jatkossakin, täytyy heidän omien opintojensa niin ikään olla toiminnallisia ja kiinni työelämän tarpeissa. Tällöin opettajankoulutuksessa ja täydennyskoulutuksessa tulee kiinnittää huomioita kirjakeskeisyydestä luopumiseen ja kannustaa toiminnallisiin menetelmiin ja monimuoto-opetukseen. Ruotsin kielen osalta ylipäättään alkaa olla haasteellista saada opettajankoulutuksiin osaavia ja innostuneita hakijoita.

Toimenpide-ehdotukset maahanmuuttajien ruotsin kielen oppimisen kehittämiseksi

Opintojen aikana ammatillisella toisella asteella on maahanmuuttajille mahdollisesti erityisiä opetusjärjestelyjä ruotsin ohella myös S2-opetuksessa (suomi toisena kielenä). Toimenpide 18 sisältää ajatuksen, että maahanmuuttajille tarjottaisiin ruotsia B3 kielenä toisella asteella, mikäli he eivät aiemmin ole ruotsia opiskelleet. Ajatusta kannattaa varmasti lähteä viemään eteenpäin, eikä sitä pidä ampua alas heti kättelyssä. Oppilaitoksissa, joissa maahanmuuttajia ei yksittäisiä opiskelijoita lukuun ottamatta ole, tullaan tosin haasteiden eteen opetuksen käytännön toteutuksissa. Toimenpiteessä numero 21 esiin otettu ehdotus ruotsin kielen vapautuspäätöksiin liittyvistä ohjeistuksista otetaan kiitollisuudella vastaan.

Lopuksi

Keuda kiittää mahdollisuudesta päästä ilmaisemaan kannanottonsa ansiokkaaseen raporttiin. Keudassa jäädään mielenkiinnolla odottamaan seuraavaa askelta ja kuulumisia ruotsin opetuksen kehittämisen etenemisestä.

Järvenpäässä 29.08.2012

Tiina Halonen

Lehtori (Ruotsi ja Saksa)

Keuda Keskikatu, Kerava

Henna Hyytiä

Opetuspäällikkö

Keudan Ammattiopisto

Riikka Siitonen

Kehittämispäällikkö

Keudan Aikuiskoulutus